

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 2
КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

Спеціалізація «Психолог ювенальної превенції»

**за темою
ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ
НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991-2023 рр.)**

Лекція 10
Особливості історико-культурного розвитку незалежної України (1991-2023 рр.)

м. Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 27.11.2023 № 10

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 15.11.2023 № 11

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 24.11.2023 № 10

Розглянуто на засіданні кафедри українознавства факультету № 2 *(протокол від 14.11.2023 № 12)*

Розробник:

1. Завідувач кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор філологічних наук, професор – **Чорний І. В.**

Рецензенти:

1. Доцент кафедри європейських мов ДБТУ, кандидат філологічних наук, доцент – **Герман Л.В.**
2. Доцент кафедри українознавства факультету № 2 ХНУВС, кандидат філологічних наук, доцент – **Перцева В.А.**

План лекції

1. Проголошення державної незалежності республіки. Перші кроки державотворення (1991 – 1996 рр.).
2. Політичний розвиток та соціально-економічний розвиток незалежної України – досягнення і проблеми.
3. Міжнародне становище та зовнішня політика України.
4. Здобутки та проблеми української культури на сучасному етапі.

Рекомендована література:

Основна

1. Бойко О.Д. Історія України. К. : Академія, 2016.
2. [Історія та культура України : навчальний посібник / уклад. Дедурін Г.Г., Іванов С. Ю., Чорний І.В. Харків : ХНУВС, 2017.](#)
3. [Греченко В.А. Історія та культура України : підручник. Харків : ХНУВС, 2017.](#)

Додаткова

1. Бойко О. Новітня історія України. 2014-2019 роки. К. : Академія, 2020.
2. Ваврух М., Гавалюк Р. Нариси з історії української культури. Архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно. К. : Світ, 2018.
3. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України. К. : Центр навчальної літератури, 2017.
4. Історія та культура України: навчально-методичний посібник. (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018.
5. Історія української культури : курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Ю. С. Сабадаш, Ю. М. Нікольченко, Л. Г. Дабло ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. К. : Ліра-К, 2020.
6. Лоза Ю. Історичний атлас України. К. : Українська Картографічна група, 2022.
7. Павлова О., Мельничук Т. Історія української культури. К. : Центр навчальної літератури, 2019.
8. Шейко В., Тишевська Л. Історія української культури. К. : Кондор, 2013.

Основні ресурси в Інтернеті

1. <http://historians.in.ua/>
2. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. <http://litopys.org.ua/>

Текст лекції

1. Проголошення державної незалежності республіки. Перші кроки державотворення (1991 – 1996 рр.)

Восени 1990 р. почався останній етап кризи тоталітаризму, адміністративно-командної системи. Розпочавшись ще за часів «перебудови»,

попри використання демократичних гасел на кшталт «нове політичне мислення», «демократизація», «гласність», криза поглибилася і через рік закінчилася розпадом Радянського Союзу. Радянська система зазнала краху.

Навесні 1991 р. розпочалися *переговори* між керівниками 9 республік, зокрема і УРСР та президентом СРСР М. Горбачовим *стосовно умов укладання нового союзного договору*, який би будувався на засадах широкої автономії республік і засвідчував їх право вільного виходу із складу СРСР – **«новоогарьовський процес»**. У червні 1991 р. розгляд тексту Союзного договору ВРУ було перенесено на вересень. Невдовзі депутати ухвалили закон, що передбачав *заснування поста Президента УРСР*.

У серпні 1991 р. *консервативна опозиція*, до якої входили глави низки союзних міністерств, у тому числі і силових (Д. Язов, В. Крючков, Б. Пуго), створила **Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС)** на чолі з віцепрезидентом СРСР Г. Янаєвим. Консерватори намагалися *зірвати підписання нового союзного договору та призупинити процеси демократизації країни*. Проте, як у центрі, так і на містах масова підтримка була на боці демократичних сил, це зумовило **провал путчистів**. Поразка ДКНС стала *сигналом до остаточного демонтажу радянського ладу*.

24 серпня 1991 р. під час позачергової сесії Верховної ради УРСР було прийнято **Акт проголошення незалежності України**. Створення незалежної держави *було підтримано понад 90% населення республіки на загальноукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р.* Тоді ж відбулися і *перші вибори президента*. Громадяни надали перевагу **Л. Кравчуку**.

У грудні 1991 р. главами Росії (Б. Єльцин), України (Л. Кравчук) і Білорусі (С. Шушкевич) були підписані **Біловезькі угоди**, які передбачали **розпуск СРСР** та створення *Співдружності Незалежних Держав (СНД)*.

Після утворення СНД **міжнародне співтовариство** з розумінням поставилося до появи нової незалежної держави. На другий день після референдуму про **визнання** нової держави оголосили Канада і Польща, 3 грудня – Угорщина, 4 грудня – Литва і Латвія, 5 грудня до них приєдналися одразу п'ять країн – Аргентина, Болгарія, Болівія, Росія і Хорватія. У грудні 1991 р. незалежність України визнали 68 країн світу, з більшістю яких Україна обмінялась посольствами. Це поклало край ізоляції України від світового співтовариства.

Угода про створення СНД не усувала **суперечностей і проблем** у відносинах між колишніми республіками. Спочатку загострилися суперечності між **Росією і Україною** щодо *ядерної зброї і долі Чорноморського флоту*. Маючи головну базу в Севастополі і налічуючи близько 300 кораблів і 60–70 тис. екіпажу, цей флот був конкретним втіленням вікового прагнення Росії до незамерзаючих портів. Улітку 1992 р. у розв'язанні деяких з цих суперечностей було досягнуто певного прогресу. У червні і серпні Президенти Л. Кравчук і Б. Єльцин зустрілися в Криму і вирішили встановити подвійний контроль над Чорноморським флотом на п'ять років. На початку 1993 р. Київ і Москва нарешті домовилися про поділ зовнішніх боргів і вкладень, а також про економічне співробітництво.

Поступово почали розв'язуватися і деякі інші **проблеми** між країнами СНД і Україною, яка вважала за краще бачити в СНД засіб «цивілізованого розлучення» з колишнім СРСР та обговорення спільних, переважно економічних, проблем. Президент України Л. Кравчук не бажав, щоб ця організація була наддержавним утворенням зі своєю бюрократичною структурою, яка будь-яким чином обмежувала б незалежність України, загрожувала її суверенітету. З цих причин Україна не підписала Статут СНД, а 24 вересня 1993 р. Л. Кравчук дав згоду на входження України до економічного союзу незалежних держав як «асоційованого члена».

Підвалини української державності почали закладатися, ще у вересні 1991 р., коли Верховна Рада видала *постанову про запровадження у обіг на території республіки купонів-карбованців*, що символізувало **вихід УРСР з рубльової зони**. Осінню 1991 р. з'явилися закони *«Про громадянство України»* та *«Про державний кордон»*, а 9 грудня *«Про збройні сили»*.

Вагоме значення у побудові нової незалежної держави мала *відмова від старих радянських символів*. 15 січня 1992 р. Президією Верховної Ради було видано *Указ «Про державний гімн України»*, у якості якого депутати затвердили вірш П. Чубинського *«Ще не вмерла Україна»*, покладений на музику М. Вербицького. У якості інших національних символів було прийнято **синьо-жовтий прапор** та **тризуб**, що став малим гербом України.

Здобуття Україною незалежності в умовах гострої економічної кризи та погіршення соціально-економічного становища населення сприяло створенню **нових політичних партій**. У демократичному суспільстві партії є сполучною ланкою, через яку уряд звертається до мас за підтримкою і забезпечує собі соціальну базу для здійснення власного курсу, а народ, у свою чергу, може на найвищому рівні виражати свою думку і в такий спосіб впливати на офіційну лінію. Розвиток багатопартійності в Україні характеризується виникненням і функціонуванням значної кількості політичних партій. Так, якщо до проголошення незалежності в Україні було зареєстровано 4 партії, то в грудні 1993 р. – 27, у березні 1997 р. – близько 40, а наприкінці 1999 р. – понад 90. Для новостворених партій характерні нечисленність партійних лав та невизначеність соціальної бази. Наприклад, у квітні 1993 р. загальна кількість членів усіх партій не перевищувала 200 тис. осіб, що становило близько 1 % виборців. Більшість партій у своїх програмних документах не зазначають чітко, виразниками інтересів яких груп вони є. Їх програми нерідко дуже схожі і характеризуються загальнодекларативними гаслами та апелюванням до всього народу. *Особливістю українських партій* є також їх порівняно виразна **географічна зорієнтованість**. **Націонал-демократи** домінують у **Західній** Україні, партії **лівої орієнтації** – у **Східній**. Однією з особливостей українського варіанта багатопартійності стала поява на політичній арені незареєстрованої, неструктурованої **«партії влади»**, яка реально утримує владні важелі й істотно впливає на перебіг подій в Україні.

Протягом 1992–1994 рр. Верховна Рада України ухвалила майже півтисячі **законодавчих актів**. Втім, відсутність чіткого бачення основних етапів побудови демократичного суспільства та багатоукладної, ринкової

економіки, зробило більшість з них малоефективними та непристосованими до нових умов. *Недосконале національне законодавство* відштовхнуло потенційних інвесторів та негативно позначилося на економічному розвитку молодій державі.

Ситуація у країні погіршувалася через *напружені відносини між Президентом та парламентом*. Неможливість знайти консенсус, привела **до дострокового припинення їх повноважень**. Навесні 1994 р. відбулися вибори до Верховної Ради. За їх результатами найбільші фракції у парламенті були створені *комуністами* (90 депутатів), *рухівцями* (22 місця), членами *Селянської партії* (21 мандат) та *соціалістами* (15). У червні – липні 1994 р. відбулися два тури президентських виборів. У другому турі більшість виборців підтримало чинного прем'єр-міністра **Л. Кучму**. Беззаперечними досягненнями першої каденції Л. Кучми стала *стабілізація фінансової системи* внаслідок запровадження гривні та *прийняття Конституції*.

В умовах дискусій щодо шляхів розвитку держави важливим моментом стала розробка **нової Конституції України**. Вона була прийнята **28 червня 1996 року**. Вона закріпила модель державного устрою України – **президентсько-парламентську республіку**, розподіл державної влади між трьома гілками – законодавчою, виконавчою та судовою, підтвердила демократичну форму місцевого самоврядування – у формі Рад народних депутатів різних рівнів (від районних до Верховної Ради), проголосила основні права та обов'язки громадян, головні принципи державної політики. Однак дискусії про вибір шляхів тривали і надалі.

2. Політичний розвиток та соціально-економічний розвиток незалежної України – досягнення і проблеми

Уповільнення і непослідовність ринкових реформ *часів «перебудови»* викликало **системну кризу народного господарства**, яка ще більше поглибилася після розпаду СРСР і розриву сталих економічних зв'язків. В умовах *глибокої фінансової кризи, інфляції, виснаження золотовалютних резервів*, керівництво держави восени 1994 р. вирішило звернутися до **політики «шокової терапії»**. Вона передбачала *лібералізацію цін* і проведення *масштабної приватизації*. Ці заходи мали приборкати інфляційні процеси, зрівняти рівень попиту і пропозиції на ринку, створити міцний фундамент для *переведення всього господарства на ринкові рейки*.

Глобальні помилки були допущені під час проведення приватизації, що призвело до *зосередження значної частини промислового потенціалу країни в руках невеликої групи людей – олігархів*, тоді як все більше громадян України знаходилося за межею бідності. Загрозу ринковим відносинам представляв розгул криміналітету, який робив ставку на переділ власності і *тіньову економіку*.

Посилення лівих політичних сил далось взнаки і під час **президентських виборів у жовтні 1999 р.**, коли головним опонентом діючого президента став лідер КПУ П. Симоненко. Лише в результаті повторного голосування та

підтримки з боку сил національно-демократичного спрямування, **Л. Кучма здобув перемогу**. Прем'єр-міністром України став **В. Ющенко**, який до цього очолював Національний банк.

Другий термін президентства Л. Кучми пов'язують з *низкою гучних політичних скандалів*. Навесні 2001 р. Україна пережила *політичну кризу*, викликану *вбивством журналіста Г. Гонгадзе*, який був відомий серією критичних публікацій на адресу вищих посадовців, яких він звинувачував у розробці різноманітних корупційних схем. **«Справа Гонгадзе»** та пов'язаний з нею **«касетний скандал»**, значно підірвали народну довіру до влади. Відчувши протестні настрої у суспільстві, опозиційно налаштовані політики почали *вимагати імпідменту президента*. По великих містах країни у березні 2001 р. пройшла *хвиля масових акцій під гаслом «Україна без Кучми!»*, а у столиці навіть відбулися сутички протестуючих з правоохоронцями. І хоча опозиція не досягла відставки президента, його імідж як у середині країни, так і за її межами, суттєво постраждав.

Наприкінці 2002 р. Президент проголосив про наміри проведення масштабної **політичної реформи**. Її основним напрямом має стати перетворення України з президентсько-парламентської республіки на **парламентсько-президентську**. Наприкінці 2003 р. законопроект щодо змін в організації президентських виборів 2004 р. був прийнятий Верховною Радою України („за” проголосувало 276 депутатів). Він передбачав, що обрання Президента України у 2004 р. буде всенародним, як і до цього, але термін повноважень новообраного Президента завершиться вже у 2006 р., коли буде обрано новий склад Верховної Ради. Саме вона надалі й обиратиме Президента та формуватиме уряд (серед сучасних країн Західної Європи подібна система існує у ФРН).

Важливим етапом історії України стали **президентські вибори 2004 р.** Основна *боротьба* розгорнулася між **В. Януковичем** та **В. Ющенком**. Після другого туру переможцем оголосили **В. Януковича**, але спостерігачами **фіксувалося безліч порушень і фальсифікацій**, які істотно вплинули на підсумки голосування. Виборці, які підтримували опозиційного кандидата, **21 листопада 2004 р. розпочали мирну акцію протесту на Майдані Незалежності у Києві**, що отримала назву **«Помаранчевої революції»**. Верховний Суд анулював результати президентських перегонів та призначив переголосування. **Президентом обрали В. Ющенка**.

В. Ющенко ініціював проведення багатьох реформ, зокрема у системі правоохоронних органів (розпуск ДАІ), скасування візового режиму для громадян ЄС та США, запровадження істотної матеріальної допомоги при народженні дитини. В той же час, Президент *не зумів зберегти єдність у стані колишніх союзників*. У вересні 2005 р. *відправлено у відставку уряд Ю. Тимошенко*. На **виборах до Верховної Ради у 2006 р. перемогла Партія Регіонів**. Її лідер, **В. Янукович** отримав посаду прем'єр-міністра.

На **президентських виборах у січні-лютому 2010 р.** головними претендентами на перемогу були **В. Янукович** та **Ю. Тимошенко**. З відривом у 3% **переміг В. Янукович**. За часів його президентства у *суспільно-політичному*

житті України поширилися такі негативні явища, як корупція, зловживання владою, нехтування демократичними принципами управління тощо.

Каталізатором народного невдоволення діями влади стало рішення Кабінету Міністрів від 21 листопада 2013 р., призупинити процес підготовки до укладання угоди про асоціацію з ЄС. Це спричинило масові акції протесту, центром яких став Майдан Незалежності у Києві. Внаслідок виступів «Євромайдану», 22 лютого 2014 р., після кількох невдалих спроб силового вирішення конфлікту, **В. Янукович зрікся президентства**.

Президентські повноваження тимчасово перейшли до О. Турчинова, а уряд очолив А. Яценюк. У березні 2014 р. відбулася фактична окупація АР Крим військами Російської Федерації, а у квітні сепаратистський рух поширився на Донбасі. З метою його локалізації, українська влада перейшла до проведення масштабної **антитерористичної операції (АТО)**, що охопила територію Донецької і Луганської областей.

На **позачергових виборах президента у травні 2014 р.** переконливу перемогу отримав **Петро Порошенко**, а **парламентські вибори у жовтні 2014 р.** принесли успіх пропрезидентському блоку та «Народному Фронту» – політичній силі, очолюваній А. Яценюком, який і став прем'єр-міністром. Внаслідок урядової кризи 2016 р. А. Яценюка на посту очільника уряду змінив В. Гройсман.

Навесні 2019 р. відбулись чергові вибори президента України. Переможцем другого туру з результатом 73,22 % став **Володимир Зеленський**. 21 липня 2019 р. відбулись **позачергові вибори** до Верховної Ради України. Більшість місць у парламенті отримала президентська партія «Слуга народу» (254), яка й створила монокоаліцію. Прем'єр-міністрами від цієї політичної сили були О. Гончарук (2019-2020), Д. Шмигаль (з березня 2020).

3. Міжнародне становище та зовнішня політика України

Молода українська держава почала здобувати міжнародне визнання одразу після проведення всенародного референдуму 1 грудня 1991 р. Першими Україну визнали Канада і Польща. До кінця року дипломатичні стосунки було встановлено з 68 країнами.

Протягом 1990-х рр. Україна намагалася **проводити багатовекторну зовнішню політику**, підтримуючі зв'язки з колишніми республіками СРСР у рамках СНД та розширюючи контакти з європейськими країнами і США, при цьому зберігаючи позаблоковий статус. У 1994 р. Україна **позбулася статусу ядерної держави**. У січні було підписано тристоронню угоду між Україною, США та Росією, що передбачав виведення стратегічних ядерних ракет з території нашої держави.

У березні 1994 р., під час візиту Л. Кравчука до Вашингтона, **підписано договір про дружбу та співробітництво з США**. Невдовзі аналогічний договір укладено з ЄС. Навесні 1994 р. Україна стає учасником програми співробітництва з НАТО «Партнерство заради миру». Безперечним досягненням української дипломатії став вступ країни до **Ради Європи**.

Непросто складалися **українсько-російські взаємини**. «Економічні війни», територіальні претензії Російської Федерації (щодо Криму та Севастополю), не дозволяли налагодити добросусідські відносини. Лише 31 травня 1997 р. було підписано масштабний договір **«Про дружбу і кордони»**, що значно покращив стосунки з Росією. З початку 2000-х рр. темпи євроатлантичної інтеграції України значно знизились, натомість більш інтенсивними стали зв'язки з партнерами по СНД.

Президент В. Ющенко висловив бажання якомога швидше інтегрувати Україну до європейського політичного простору. Проте практичних досягнень було небагато, одним з них стало *приєднання у 2008 р. до **Світової Організації Торгівлі** (СОТ)*. Поворот у зовнішній політиці України було вкрай негативно сприйнято у Москві. Росія вдалася до надзвичайно *агресивної політики економічного пригнічення та інформаційного тиску на Україну* («газова війна», антиукраїнська пропаганда у ЗМІ тощо).

В. Янукович, формально декларуючи продовження євроінтеграційного курсу України, на практиці знову повернув у бік Росії, про що свідчило укладання у квітні 2010 р. **Харківських угод** з тодішнім президентом РФ Д. Медведєвим щодо *продлонгації терміну перебування російського чорноморського флоту у Криму до 2042 р.* В обмін на це, Росії зменшила закупівельні ціни на газ для України.

Саботування президентом і урядом М. Азарова заходів щодо підписання угоди про асоціацію з ЄС восени 2013 р., спричинило події «Євромайдану» та зміну влади. Скориставшись певною невизначеністю ситуації в Україні **навесні 2014 р., Росія анексувала Крим** та почала закидання диверсійних груп у східні області країни. Це привело до різкого **погіршення українсько-російських взаємин**, які на осінь 2014 р. перебувають фактично у стані *неоголошеної війни*. З іншого боку, нова українська влада отримала *значний кредит довіри з боку міжнародної спільноти*. У березні 2014 р. було підписано політичну, а у червні – економічну частину угоди про асоціацію з ЄС.

4. Здобутки та проблеми української культури на сучасному етапі

Проголошення незалежності України викликало високе **піднесення національного духу**, нові сподівання. У цей період було досягнуто значних успіхів у поширенні української мови як державної, було прийнято Закон про мови та інші важливі акти.

За останні роки було зроблено чимало для адаптації сфери культури до нових соціально-економічних умов. З цією метою розроблено й прийнято ряд **нових законів** для сприяння розвитку окремих сфер культури: «Про музеї й музейну справу», «Про бібліотеки й бібліотечну справу», «Про кінематографію», «Про охорону культурної спадщини», «Про вивіз, ввіз і повернення культурних цінностей», «Про добродійність і благодійні організації». Державне фінансування української культури здійснюється за «залишковим принципом». Тому особливо цінною є допомога благодійних фондів і меценатів, що виділяють засоби на проведення широкомасштабних

акцій, фестивалів, культурно-художніх проєктів, на розвиток тих або інших областей культури. З 1994 року діють Фонд сприяння розвитку мистецтва й фонд «Відродження». В 1995 році почав діяти Міжнародний благодійний фонд «Українська ліга меценатів».

Основним змістом українського культурного оновлення і відродження була самовіддана праця багатьох **дослідників**, ентузіастів, практиків з реконструкції тяжко zdeформованої культури, залучення до нового життя великих набутків, які або були під арештом, або призабулись, або були невідомими. Фантастичний пласт забороненого або замуленого часом став відкритим і оновлює величну «ікону» нашої культури.

Осмисленню шляхів розбудови української культури присвячують свою роботу *установи Національної академії наук* (Інститут історії, Інститут мистецтвознавства, етнології і фольклористики ім. М. Рильського, Інститут археології, Інститут літератури, Інститут соціології, Інститут філософії). Опрацьовано кілька концепцій розвитку української культури за участю відомих учених Г. Д. Вервеса, І. М. Дзюби, М. І. Гончаренка, М. В. Поповича, П. П. Толочка та ін.

Перспективність розвитку української культури залежить від готовності її представників до культурної активності, яка в значній мірі залежить від стану їхнього менталітету. У ньому як характерну рису українця багато дослідників називають комплекс меншовартості, утрату національної гідності.

Сьогодні основним засобом в освоєнні здобутків української культури є **засоби масової комунікації** (радіо, телебачення, преса, кіно), позитивний вплив яких відзначає три чверті громадян. Більшість громадян важливим здобутком національної культури останніх років вважає насамперед «зрушення в оволодінні громадянами державною мовою», яке закладає основи подальших позитивних змін.

У 1999 р. в більш ніж 60% середніх навчальних закладів викладання здійснювалося державною мовою, за винятком декількох регіонів. У системі середньої **освіти** зникла одноманітність. З'являються авторські школи. Особливий розвиток отримали нові види середніх навчальних закладів з ранньою профілізацією - гімназії, ліцеї. Діє програма державної підтримки обдарованих дітей. В 2000 р. почато перехід на 12-річну середню освіту. Однак соціальне розшарування населення все частіше додає системі освіти по суті становий характер. Державні школи зазнають фінансових труднощів, вчителям нерегулярно виплачується зарплата. Практично зникла система професійного навчання, оскільки промисловість неспроможна фінансувати ПТУ. Масово закрилися дитячі садки. У липні 2014 р. було прийнято Закон України «Про вищу освіту», що знаменував початок нових підходів до цієї важливої справи.

Книговидавництво. Демократизація суспільства, впровадження ринкових відносин у видавничу справу відкрили перед видавцями практично **необмежені можливості**. «Дефіцит» різних видів книжкової продукції був швидко переборений. Але разом із цим постраждала якість книг. З'явилася безліч низькопробних видань із неймовірною кількістю помилок. Нові видавництва швидко виникали й так само швидко зникали із книжкового ринку.

«Перебудова» докорінно порушила звичний режим діяльності друкарень, бібліотек і книготорговельної мережі.

Роздержавлення видавничої справи болісно відбилося на *бібліотеках*. Надходження книг у бібліотечний фонд різко скоротилося, стали закриватися невеликі районні бібліотеки. Замість звичайних книгарень з'явилися книжкові вуличні «розвали» і ринки.

Останнім часом, щоправда, у книжковій справі намітилися певні поліпшення. Зокрема, у більшості міст України були відкриті як книжкові супермаркети, так і спеціалізовані книжкові магазини. Так, у Дніпропетровську функціонує магазин «Біла книга», присвячений виключно виданням українською мовою, відкрилася й мережа книгарень «Є».

Економічні проблеми, які переживає незалежна Україна останнім часом, негативно відбилися на *видавничій справі*. Майже вдвічі знизився випуск книг за найменуваннями, ще більше - за накладами. Зараз в Україні працює понад 600 видавництв різного профілю - державні, кооперативні, приватні, причому 30 - 35 з них видають понад 50 найменувань книг у рік, 70-90 - від 20 до 50 найменувань, інші - не більше двадцяти. В Українську асоціацію видавництв і книгорозповсюджувачів входять тільки 110 видавництв. Також у країні створюється власна база для виробництва паперу й поліграфічних матеріалів.

Характерною ознакою сучасної видавничої справи й книжкової торгівлі стало проведення великої кількості щорічних *книжкових ярмарків і фестивалів*. Міжнародну книжкову виставку-ярмарок «Зелена хвиля» приймає Одеса, щорічний Форум видавців Асоціація українських письменників організовує у Львові, на виставку-ярмарок «Книжковий салон» запрошує Херсон. А в Києві постійно проводиться міжнародний ярмарок «Книжковий світ».

На сьогодні бібліотечна мережа України складається з майже **45 тисяч бібліотек** - публічних, спеціалізованих, академічних, вузівських, шкільних і т.п. Їх загальний фонд досягає **875 млн.** одиниць. Величезні фонди мають Національна бібліотека ім. В.Вернадського, створена у 1918 році - 12 млн. примірників, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Короленка (1886) - 6,5 млн. примірників, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника (1940) - 6 млн. примірників, Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека (1834) - 2,3 млн. примірників, Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова (1881) - 2,3 млн. примірників, Державна історична бібліотека України (1939) - 750 тис. найрідших книг і документів.

Провідною *публічною* бібліотекою України є Національна парламентська бібліотека, що дає можливість читачам (100 тис. читачів щороку) скористатися 4 млн. книг, періодичними виданнями (на папері й електронних носіях), аудіовізуальними й образотворчими матеріалами, картами, нотами. Бібліотека обладнана сучасною комп'ютерною технікою, що хоч і дуже повільно, але все-таки впроваджується в усі галузі книговидавництва й бібліотечну мережу.

Для багатьох людей відвідування театрів, музеїв, бібліотек, тим паче які-небудь поїздки стали *недоступними*. У зв'язку зі значним скороченням

життєвого рівня (за рівнем життя Україна займає 95-е місце в світі, а понад половина населення живе нижче межі бідності), погіршенням медичного обслуговування, зростанням вартості ліків, ускладненням екологічної обстановки спостерігається збільшення захворюваності, смертності, зниження народжуваності.

Національні меншини України отримали широку можливість задовольняти свої культурні запити. Виникли національні культурні товариства євреїв, греків, німців. Наприклад, радіо в Маріуполі регулярно веде передачі грецькою мовою (в Донецькій області понад 100 тисяч греків), створено грецький національний університет. Відбувається обмін культурними делегаціями. Відкрилися школи з польською, румунською, угорською, іншими мовами викладання. Особливої уваги вимагає проблема розвитку культури кримськотатарського населення.

Ліквідація офіційної ідеології сприяла **розвитку найрізноманітніших напрямків і стилів**. Доступність, вседозволеність у всіх жанрах надала безмежну свободу вибору. Проте, негативною стороною цих процесів стало **зниження культурних стандартів та розповсюдження «масової культури»**, більшість проявів якої мають сумнівну художню цінність.

Крім того, з кінця ХХ ст. під впливом інформатизації та комп'ютеризації різних видів людської діяльності починає **формуватися абсолютна нова форма культури – інформаційна**.

На противагу масовій існує і **елітарна культура**, що перебуває під впливом ідей *постмодерну*. **Український постмодернізм**, особливо у літературі, заявив про себе і у світовому культурному просторі. Український літературний **постмодернізм** зародився у кінці 1980-х рр. і пов'язаний з іменами Ю.Андруховича, О.Ірванця, В.Неборака (літературне угруповання «Бу-Ба-Бу»), а пізніше і з представниками таких груп, як «Пропала грамота»: Ю.Позаяк, В.Недоступ; «Лу-Го-Сад»: І.Лучук, Н.Гончар; «Нова дегенерація»: І.Андрусак, І.Ципердюк; «Орден чину ідіотів»: Н.Гончар, Р.Козицький, В.Костирко, А.Крамаренко та інші.

До визначальних **рис постмодернізму** слід віднести **поєднання різних стильових тенденцій, часткову опозиційність до традиції, універсальність проблематики, позачасовість і позап просторовість зображення, епатажність, зміну функцій автора та героя, культ незалежної особистості, потяг до архаїки, міфу, колективного позасвідомого, прагнення поєднати істини різних націй, культур, релігій, філософій, іронічність, пародійність тощо**.

Нова література незалежної України представлена іменами таких письменників і поетів, як Оксана Забужко, Юрій Андрухович, Віктор Неборак, І.Калинець, Лесь Подерев'янський, В.Габор, Юрій Винничук, Марія Матіос, В.Діброва, Кость Москалець та ін.

Для нової україномовної літератури характерне зниження пафосу типового для соцреалізму. Багато творів відзначені іронією, переоцінкою цінностей та зверненням до тем, що були забороненими за радянських часів. Також завдяки доступу до творів іноземних авторів та до українських творів

1920-1930-х років та до діаспорної літератури в українській літературі значно розширилося стиліове різноманіття.

Після відміни заборон на публікацію творів письменників доби «Розстріляного відродження», їх заново відкриті твори стали впливовими прикладами для сучасних письменників. Наприклад, Сергій Жадан відзначає своє особливе ставлення до поезії Михайля Семенка, для Юрія Андруховича таку ж роль відіграв Богдан-Ігор Антонич.

Однією з особливостей творчості українських поетів 1990-х та 2000-х є застосування *мультимедіа* та *перформансів*. Так Юрій Андрухович виконував свої вірші разом з гуртом «Карбід», а Сергій Жадан - разом з гуртом «Собаки в Космосі», Ірена Карпа є солісткою та авторкою текстів гурту «Qаgгa». Юрій Андрухович використовує також елементи відео у своїх мультимедійних виставах («Самогон. Цинамон. Абсент»). Катерина Бабкіна займається відеопоезією. Для цього періоду характерна також велика кількість фестивалів та слемів. Важливими літературними фестивалями сучасної України стали Форум видавців у Львові та Meridian Czernowitz.

При тому, що українська класика часто зосереджує увагу на житті українського села, події творів сучасної літератури відбуваються в просторі *міста*, не рідко також за кордоном України (наприклад «Перверзія» Ю. Андруховича). Одним з винятків є твори В. Медведя, в яких події відбуваються в українському селі.

Стилістично сучасні українські письменники користуються *низкою стилів та їх комбінаціями*. Типовим постмодерністським романом є «Перверзія» Юрія Андруховича. В стилі близькому до магічного реалізму написано роман «НепрОсті» Тараса Прохаська. Оксана Забужко у романі «Польові дослідження з українського сексу» використовує феміністичні та постколоніальні мотиви. Деякі письменники такі як Є. Пашковський, В. Медвідь (з елементами екзистенціалізму) та К. Москалець пишуть у неомодерністичному стилі. Крім того інші письменники використовують такі стилі, як апокаліптицизм (О. Ульяненко), богеміанізм (Ю. Андрухович), порно-еротицизм (Ю. Винничук та Ю. Покальчук), метаісторизм (В. Кожелянко), в поезії це інтелектуалізм (І. Римарук, О. Забужко, Н. Білоцерківець), меланхолійна метафізичність (О. Лишега, В. Махно, М. Кияновська, І. Андрусак), міфологізм (В. Герасим'юк), нео-барокко (Ю. Андрухович, загалом поетичні групи Бу-Ба-Бу та ЛуГоСад), рокова ритміка (В. Неборак), футуризм (С. Жадан), пародійність (О. Ірванець), новолітеризм (В. Цибулько) та пророчий пафос (С. Процюк).

Літературними критиками було запропоновано декілька варіантів класифікації сучасних письменників. Володимир Єшкілев у «Малій українській енциклопедії актуальної літератури» (1998) розділив письменників за поколіннями вісімдесятників (Г. Петросаняк, Ю. Винничук, Ю. Андрухович, В. Неборак, Є. Пашковський) та дев'яностиків (Т. Прохасько, І. Андрусак, І. Ципердюк, Роман Кухарук) та виділив в літературному процесі тестаментально-рустикальний, неомодерний та постмодерний дискурси. Р. Харчук запропонувала класифікувати авторів як *«західників»* (Ю. Андрухович,

Ю. Іздрик, В. Єшкілев) та *«грунтівців»* (В. Медвідь, Є. Пашковський, О. Ульяненко) відповідно до їхньої ідейної спрямованості. Подібне розділення *«нативістів»* та *«модернізаторів»* зробила і польська дослідниця Оля Гнатюк. Володимир Даниленко розділяє письменників територіально на *«житомирську»* (В. Медвідь, Є. Пашковський, М. Закусило, Ю. Гудзь) та *«галицьку»* (Ю. Андрухович, Ю. Винничук, Ю. Іздрик, Т. Прохасько) *школи*. В подібній класифікації Н. Білоцерківець це «галицько-станіславська» та «київсько-житомирська школи». На думку І. Бондаря-Терещенка варто також виділити *східно-українську* складову представлену С. Жаданом, О. Солов'єм, А. Білою та О. Ушкаловим. Т. Гундорова говорить про три культурно-естетичні напрямки у сучасній українській літературі: *неомодернізм* (Є. Пашковський, В. Медвідь та К. Москалець), *постмодернізм* (Ю. Андрухович, Ю. Іздрик, В. Цибулько, Ю. Позаяк) та *неопопулізм* (наприклад, твори «Орда» Романа Іваничука, «На брата брат» Юрія Мушкетика, «Загублена душа» Анатолія Дімарова, «Злий дух. Із житієм» Володимира Дрозда).

В новій українській літературі широко висвітлюються еротичні сюжети, які були дуже обмежено виражені в українській класиці та літературі радянського періоду. В деяких творах сама сексуальність є центром уваги (наприклад «Те, що на споді» Ю. Покальчука, «Діви ночі» Ю. Винничука), в інших вона має концептуальне значення («Польові дослідження з українського сексу» О. Забужко, «bх0» Ю. Тарнавського). *Гендерна тематика* з виділенням чоловічого (твори груп «БуБаБу», «Пси святого Юра», Юрій Тарнавський) та жіночого (Оксана Забужко, Євгенія Кононенко, Софія Майданська, Галина Пагутяк, Надія Тубальцева, Світлана Йовенко) письма також набула значення в творах сучасних авторів.

Для сучасної української літератури характерна *розмаїтість жанрів*, їй властиві свої, особливі стилістичні ознаки. Останнім часом українські автори домоглися успіху навіть у тих жанрах, до яких раніше представники вітчизняної літератури практично не зверталися. Прикладом можуть бути доробки фантастичної прози (роботи українських прозаїків М. і С. Дяченків, Г.Л.Олді, Яни Дубінянської), історично-авантюрного роману (Симона Вілар), детективу (Владислав Івченко, Андрій Кокотюха, Ірен Роздобудько, Андрій Курков).

В Україні проходять різноманітні *літературні конкурси* на кращі прозаїчні, поетичні й драматургічні доробки. Засновником одного з таких конкурсів є львівське видавництво «Кальварія». Для того, щоб відзначити кращих авторів, засновано тридцять літературних премій. Одержують українські письменники нагороди й на різних міжнародних конкурсах. Зокрема, відомий український письменник Ю.Андрухович був визнаний гідним міжнародної премії Фонду Антоновичей у США. Добутку цього автора, безумовно, сприяють популяризації української літератури як за кордоном, так і в Україні.

Мистецтво. В Україні здавна склалися багаті традиції плетива художніх виробів і предметів побуту з різноманітної рослинної сировини - лози, кори, соломи, верболозу, очерету. У лісостеповій зоні було широко поширене

плетиво з листів кукурудзи, вівсяної, житньої або пшеничної соломи. Ці матеріали мали приємний золотавий колір. З них плели найпоширеніші в Україні чоловічі головні убори. Із соломи також виготовлялися плетінки для зберігання зерна й інших продуктів, одягу. Кошики й сумки плелися й з рогоза. Ремісники також виготовляли з лози дорожні кошики й валізи, легкі дачні меблі, дитячі коляски й колиски, іграшки. У Карпатах і на Полісся було поширене плетиво з вузьких смужок шкіри (упряж, пояси). З пофарбованих ниток плелися різнобарвним, прикрашеним орнаментом пояса.

Загальноновизнаним є внесок у відродження, розвиток і популяризацію плетива з лози заслуженого майстра народної творчості України **Галини Кучер** з міста Обухів Київської області. Вона оволоділа багатьма секретами художнього плетива й з 1998 року організувала в Обухові навчально-експериментальну майстерню. Твори Г. Кучер і її учнів можуть прикрасити будь-яку виставку. Вона гідно представляла Україну на виставках у Німеччині (1994, 1999 роки). Заслужують на увагу й роботи майстрів плетива з рослинних матеріалів з інших регіонів України: плетивом із соломи займаються ровенські майстри М.Городник, Ю.Денищук, Л.Приходько; уманський майстер И. Терещук використовує для своїх робіт очерет; житель Чернігова І.Снігур виготовляє чудові вироби з лози.

Багатством орнаменту й колориту, розмаїтістю форм відрізняються **жіночі шийні прикраси з бісеру**. Крім того, бісер використовувався для виготовлення поясів, браслетів, гаманців, краваток і ін. Цей вид мистецтва був розповсюджений особливо в Західній Україні. Не забуто воно й понині. Так, в одній зі шкіл в Івано-Франківській області діти під керівництвом досвідчених майстрів не тільки вивчають і виготовляють різноманітні предмети й навіть картину з бісеру, але й відкрили спеціалізований магазин для продажу своїх виробів. І хоча добутку ці коштують недешево, робиться все це не заради прибутку, а щоб діти зрозуміли, що їхня творча робота має свою ціну.

У художній палітрі українського народу присутній і мистецтво створення **паперового мережива**, так званої **витинанки**. З білого й кольорового паперу звичайними ножицями вирізьблюється легке, як павутина, мереживо. Наші предки прикрашали витинанками нехитрий інтер'єр своїх жител. На Всеукраїнському святі паперового мережива й у Музеї паперового мережива (Могилів-Подільський) відвідувачі можуть познайомитися з роботами К.Гуржий-Крахмаленко з Донецька, Н.Авдієнко із Дніпропетровської області, луганських умільців О.Паталахи й О.Авдієнко, Л.Волкової з Херсона, Ж.Баркар з Одеси, Н.Критович із Івано-Франківська, М.Гоцуляк з Вінницької й Д.Мимрика з Тернопільської областей.

Орнаменти композиції народного розпису стін збереглися в так званих **«мальованках»** - малюнках на папері. Рослинні мотиви вирізалися за контуром й наклеювалися на печі, стіни, навколо вікон. У будинках заможних селян набір малеванок мінявся кілька разів у рік; у бідняцьких житлах їх вивішували на свята. Крім іншого, паперові мальовані рушники й невеликі килими заміняли декоративну тканину. Саме від малеванок і пішло мистецтво українського декоративного розпису.

Здавна славиться своїм декоративним розписом село *Петриківка* Дніпропетровської області. Петриківські майстри створювали витончені й вигадливі візерунки на лакованих скриньках, блюдах, вишитих рушниках і прикрашали ними житла. Видатними майстрами петриківського розпису були Віра й Ганна Павленко, Віра Клименко, Надія Білоконь, Полина Глушенко, Надія Пікуш. Слід зазначити й Тетяну Пата - одну із самих цікавих і самобутніх майстринь в історії петриківського розпису. За її ескізами були створені численні рушники, килими, настінні розписи. Найулюбленішим мотивом у її розписах є кущі рослин, букети або вазони, з яких важко звисають соковиті грона калини. Цікаво, що ягоди майстриня малювала не кистю, а пучкою. Невід'ємним елементом багатьох її малюнків є й зозуля.

З початку 1970-х років петриківський розпис одержав популярність не тільки в Україні, але й за її межами. Виробу народних майстрів з Петриківки експонувалися на художніх виставках, експортувалися в 25 країн миру. У цей час зріс престиж професії народного майстра. У 1991 році заслужений майстер народної творчості України Андрій Пікуш організував підприємство нового типу, де народні вмільці з найманих робітників перетворилися на господарів-співвласників (зараз це підприємство називається «Центр народного мистецтва «Петриківка»»). На жаль, відсутність державної підтримки, податковий тиск привели до того, що фабрика практично припинила роботу. З 170 підготовлених народних майстрів дві третини втратили роботу. Але ті, що залишилися, гідно підтримують марку петриківського стилю.

Для *образотворчого мистецтва* незалежної України характерна наявність цілого *спектру різних стилів* і художніх напрямків - від реалістичної манери до найсучасніших віянь. Досягнення українських художників і скульпторів представлені на численних виставках і в різних галереях. Національна галерея «Градобанку», Центр мистецтв «Славутич», Центр сучасних мистецтв «Брама» і інші дають можливість поціновувачам мистецтва не тільки познайомитися із творчістю талановитих художників (О.Сухоліт, В.Цаглов, А.Савадов, О.Харченко, М.Кривенко, О.Петрова, Т.Сильваші, Д.Фищенко, Д.Корсунь, П.Тараненко, Ж.Василевська, О.Андрієв, М.Жуков, Д.Оболончик, С.Давидов, Л.Бернат, Н.Вітковська, О.Балакін, А.Куш, І.Жук, С.Тучинський, С.Алексієв та ін.), але й придбати їхні праці.

Одним з напрямків сучасного образотворчого мистецтва є *дизайн*. Ще в 1992 році була створена Спілка дизайнерів України, що об'єднала творчих працівників різних напрямків: промислового, графічного, фіто- і ландшафтного дизайну, дизайну одягу й навколишнього середовища. Одним зі значних проектів, у якому брали активну участь близько 700 членів Союзу, було створення експозиції ювілейної виставки «Україна. Десять років незалежності» у Національному Експоцентрі України.

Численні виставки в Україні й за кордоном свідчать про появу *нових художніх форм*: інсталяції, *ассамбляжа*, *акціонізму*, *перформанса*, *видеоарту*. При цьому у творчості багатьох художників знаходять своє відбиття мотиви трипільської й скіфської культур, культури Київської Русі, античних пам'ятників Чорноморського узбережжя, українського бароко, а

також події, пов'язані з екологічними й соціальними катастрофами. Останнім часом представники українського мистецтва одержали практично необмежені можливості для демонстрації своїх досягнень за рубежом. Так, в 2001 році Україна вперше взяла участь у престижному Венеціанському бієналіє. Своєрідним підсумком минулого тисячоріччя стали виставка, присвячена 2000-річчю Різдва Христового, і реалізація проекту «Мистецтво України ХХ століття».

Національна *Спілка художників України* (заснована в 1938 р.) – єдина всеукраїнська суспільна творча організація професійних художників і мистецтвознавців. На сьогодні вона нараховує майже п'ять тисяч членів (у тому числі й громадян іноземних держав), 70 з них носять звання народного художника України, 118 - заслуженого діяча мистецтв України, 186 - заслуженого художника України, 53 - лауреата Державної премії України ім. Т. Г. Шевченко. Все це є яскравим свідченням творчого потенціалу українських художників. У Спілку входять також всесвітньо відомі художні центри - Петриківка (декоративний розпис), Косов (різьблення, кераміка, вишивка), Львів (художнє скло, кераміка), Опішня (кераміка, ткацтво, вишивка) та ін.

Улітку 2004 року завдяки донецькому меценатові Н.Задорожній жителі Лондона одержали можливість побачити добутки трьох українських художників: Г.Зайченко (якого критики вважають яскравим представником імпресіонізму в сучасному мистецтві); О.Самойлика, у роботах якого дивна техніка живопису сполучається з неореалістичним стилем, і С.Савченко, живопису якого властива особлива експресія.

Твори прославлених майстрів і тих, хто сьогодні робить перші кроки в мистецтві, знаходять свій шлях до цінителів прекрасного як на батьківщині, так і за кордоном.

Музика. Творчість українських **співаків** цінувалося в усьому світі. У наш час оперні співаки мають можливість виступати на престижних оперних сценах. Один з найвідоміших українських тенорів **Володимир Гришко** входить до числа провідних оперних співаків миру. Нині він буває в Україні тільки наїздами, в основному ж виступає на сцені нью-йоркської «Метрополітен-Опера» і в оперних театрах Європи. Улюбленицею європейського глядача стала українська співачка **Вікторія Лукьянець**. Вона блискуче виступала на сценах оперних театрів Німеччини й Іспанії. Неперевершеним шедевром оперного мистецтва вважається партія Семіраміди в однойменній опері Росіні у виконанні української примадонни. Провідним басом Большого театру у Москві став **Тарас Штонда**. Його успішні виступи в операх «Хованщина» і «Руслан і Людмила» підтвердили його статус незамінного соліста, без якого Большой театр і справді не може обійтися. Широко відомо й ім'я народного артиста України **Романа Майбороди**, виконавця оперних партій Яго («Отелло» Верді) та Тоніо («Паяци» Леонкавалло).

Помітним явищем у вітчизняній культурі стала **авторська пісня**, тобто мистецтво сучасних **бардів**, багато хто з яких поєднується в клуби самодіяльної пісні (КСП). Серед українських бардів, творчість яких відома й

за межами України, можна назвати А.Авагяна, Н.Бучеля, С.Джигурду, А.Лемеша та Б. Бурду.

В 1992 році за підтримкою мецената Р.Штиня вперше відбулося грандіозне шоу *«Нова українська хвиля»*. Це була одна з перших акцій, що ознаменували прихід в Україну цивілізованого *шоу-бізнесу* й появу *популярної музики*. Агентство «Нова» організовувало концертні тури *Ірини Білик, групи «ВВ», Андрія Данилка (Верки Сердючки), Асії Ахат*. Фестиваль *«Таврійські ігри»*, що вперше пройшов в 1992 році в м. Каховка Херсонської області, нині став одним із самих помітних подій у *поп-культурі*, не тільки в Україні, але й на всьому пострадянському просторі. Крім «Таврійських ігор», організатори фестивалю проводять і інші акції: «Чорноморські ігри», «Майбутнє України», «День Перемоги», вручають національну премію «Жар-птиця» у жанрі естрадної пісні. Про високий професійний рівень української пісні свідчать численні перемоги на різних міжнародних конкурсах і фестивалях (у тому числі й на фестивалі *«Слов'янський базар»* у Вітебську) Руслани Лижичко, Н.Могилевської, О.Пономарьова.

Поруч з класичною та популярною розвивається українська *рок-музика*. Серед найвідоміших *гуртів* - «Океан Ельзи», «Воплі Відоплясова», «Танок на майдані Конго», «Крихітка», «Скрябін», «Тартак», «Плач Єремії», «Кому Вниз», «Мертвий півень», «Скрудж». Регулярно проводяться українські рок-фестивалі «Рок-екзистенція», «Тарас Бульба» та інші.

Серед музичних гуртів здобувають популярність суто *вокальні ансамблі*, такі як «Піккардійська терція» та «Менсаунд». Представлено в Україні також і мистецтво джазу - міжнародні фестивалі джазової музики проходять у різних містах країни, серед найвідоміших — Jazz Bez та Jazz Koktebel. Значний внесок у популяризацію джазового руху в Україні зробили Володимир Симоненко та Олексій Коган.

В січні 2010 року гітарист із Дніпропетровська Роман Мірошніченко став володарем престижної американської премії Independent Music Awards відразу в двох номінаціях, став першим за всю історію існування премії виконавцем, вихідцем з країн пострадянського простору, який отримав одну з найзначніших музичних премій світу. В 2011 року музикант знову був номінований на премію Independent Music Awards на «Кращий альбом року» в категорії "World Beat".

Тенденція до використання *фольклору* сучасними українськими музикантами стає дедалі виразнішою. Одним з перших почав використовувати народні мотиви у рок-музиці у другій половині 1980-х рр. уже легендарний гурт «Воплі Відоплясова». Спираючись на фольклорне підґрунтя, нову самобутню українську музику творять «Скрябін», «Мандри», «Гайдамаки», Тарас Чубай, Марійка Бурмака та багато інших виконавців. Свідченням росту інтересу до фольклору стало започаткування в Україні двох фестивалів етнічної музики - «Країна мрій» у Києві та «Шешори» на Івано-Франківщині.

Українські виконавці «ВВ», «Танок на майдані Конго», «Океан Ельзи», «Мандри», «Грін Грей» домоглися не тільки творчого, але й комерційного успіху як в Україні, так і за її межами. Вершиною творчої кар'єри співачки *Руслани Лижичко* (сценічне ім'я - Руслана) стала перемога на 49-му пісенному

конкурсі «Євробачення». Українська співачка стала кращою із двадцяти чотирьох учасників, скоривши слухачів пісень «*Дикі танці*». Дівчина зі Львова є не тільки виконавицею, але й автором цієї колоритної пісні. Стиль цієї пісні поєднує сучасні течії поп- і рок-музики з етнічними гуцульськими мотивами. За правилами конкурсу, наступну церемонію повинна була приймати країна-переможниця. І в 2005 році в Києві відбувся ювілейний (50-й) конкурс «Євробачення». На Євробаченні-2007 відзначилась **Верка Сердючка**, посівши другу сходинку. На Євробаченні-2008 аналогічне друге місце посіла українська співачка **Ані Лорак**.

Театральне мистецтво України сягає своїми коріннями в обрядову пісню й танець, які були схожі на театральне дійство. Сьогодні в Україні діє 131 професійний театр, у тому числі кілька театрів-студій. Три театри країни мають найвищий статус - національних: Національна опера України, Національний академічний драматичний театр ім. І.Франка, Національний академічний театр російської драми ім. Л.Українки. Академічними театрами є Львівський, Харківський, Одеський театри опери й балету, Львівський драматичний театр ім. М.Заньковецької, Харківський український драматичний театр ім. Т.Шевченка, Харківський російський драматичний театр ім. О.Пушкіна, Кримський російський драматичний театр ім. М. Горького.

Досить різноманітним є й видовий діапазон театрів: 21 музично-драматичний театр, 16 драматичних, 9 - для дітей і юнацтва, 25 - лялькових, шість театрів опери й балету, а також театри драми, музичної комедії, оперети, маріонеток, пантоміми й ін. З'явилися муніципальні, відомчі й приватні театри.

Серед видатних діячів театального мистецтва сучасної України слід назвати провідного актора Київського українського драматичного театру ім. І.Франка, засновника Академії мистецтв України, міністра культури й мистецтва України (1999-2001) **Богдана Ступку**, режисера-новатора **Романа Віктука** та театального режисера, актора, сценариста, музредатора, лауреата Національної премії України ім. Т.Шевченка та міжнародної премії ім. Л.Курбаса **Михайла Мельника**. У 1989 році М.Мельник у Дніпропетровську створив театр «Крик», в якому працює одночасно і режисером, і актором, і сценаристом, і музредатором, і костюмером. Він став культовою особою для дніпропетровської молоді - на його вистави студенти ходять по 10-20 разів. Серед вистав, які були поставлені М.Мельником «Гайдамаки» - за поемою Тараса Шевченка, «Кара» - за повістю Миколи Гоголя «Тарас Бульба», «Лоліта» - за романом Володимира Набокова, «Парфумер» - за романом Патріка Зюскінда, «Ворота до раю» - за повістю Єжи Анджиєвського, «Mollis» - за повістю Федора Достоєвського та «Гріх» - за мотивами творів Михайла Коцюбинського.

Кінематографія. Сьогодні в Україні працюють п'ять державних кіностудій: Національна кіностудія художніх фільмів ім. О.Довженко, Одеська кіностудія художніх фільмів, Українська студія хронікально-документальних фільмів, Національна кінематека України, Українська кіностудія анімаційних фільмів і понад двадцять кіностудій недержавної форми власності. Всупереч всім труднощам, провідні режисери країни - В.Савельєв, М.Кац, В.Новак,

К.Муратова - продовжують працювати й знімати цікаві фільми.

У 1990-х українське телебачення розпочало освоєння поширеного у всьому світі жанру *телесеріалу* («Роксолана», режисер Бориса Небієвідзе, «Острів любові», режисер Олег Бійма).

На рубежі 2000-х р. низка українських акторів знімається у закордонних фільмах. Величезний успіх мав фільм польського режисера Єжи Гофмана «Вогнем і мечем», у якому український актор Богдан Ступка зіграв роль гетьмана Богдана Хмельницького. З цього часу Богдан Ступка став «головним гетьманом» українського екрану - йому належать також ролі в історичному серіалі «Чорна рада» Миколи Засєєва-Руденка (2000) та фільмі Юрія Іллєнка «Молитва за гетьмана Мазепу» (2001).

Історичні теми також стали провідними у творчості режисера Олесь Янчука. Впродовж 1990-х - першої половини 2000-х ним було знято такі фільми, як «Голод-33» (1991) про трагічну долю української родини часів Голодомору, «Атентат - Осіннє вбивство у Мюнхені» (1995), «Нескорений» (2000) і «Залізна сотня» (2004), які стали спробою донести до глядача правду про життя та бойовий шлях командирів та воїнів Української повстанської армії.

Протягом останніх років в український кінематограф прийшло *нове покоління кіномитців*. У 2001 р. початківець-постановник Тарас Томенко здобув перемогу в конкурсі «Панорам» Берлінського фестивалю. У 2003 році, вже в основному конкурсі того ж Берлінале, отримав Срібного ведмедя фільм українського аніматора Степана Ковалю «Йшов трамвай № 9». 2003 року Україна висунула фільм «Мамай» Олесь Саніна на здобуття премії «Оскар». Проте фільм не потрапив до підсумкового списку номінантів. У 2005 році стрічка «Подорожні» молодого українського режисера Ігоря Стрембіцького отримала Золоту пальмову гілку за короткометражний фільм.

Після 2004 знято декілька фільмів про *«Помаранчеву революцію»*. Її суперечливу добу було висвітлено у декількох кінострічках, зокрема: «Помаранчеве небо» (2006, режисер Олександр Кірієнко), «Прорвемось!» (2006, режисер Іван Кравчишин), «Оранжевий» (2006, Алан Бадоев). Фільм «Оранжевий» отримав приз за ліпшу режисуру на XV Міжнародному фестивалі «Кіношок» в Анапі (Росія).

В 2006 році відбулася також прем'єра першого українського *трилеру* «Штольня» (продюсер та оператор Олексій Хорошко, режисер Любомир Кобильчук). У 2014 році вийшов фільм жахів «Синевір».

В 2008 році вийшов фільм «Ілюзія страху», українського кінорежисера Олександра Кірієнка. Фільм, знятий за мотивами одноіменного твору Олександра Турчинова, був висунутий від України на нагородження кінопремією «Оскар». Того ж року у конкурсній програмі Міжнародного кінофестивалю у Роттердамі відбулася світова прем'єра «Las Meninas» (режисер Ігор Подольчак). Фільм брав участь у 27-х міжнародних кінофестивалях, в 10 з них у конкурсній програмі, в інших в офіційній селекції.

Серед українських фільмів з найбільшими бюджетами можна відзначити «Сафо» (\$1,95 млн), «Двоє і війна» (\$2 млн).

Отже, для **сучасної української культури** характерні:

- гуманістична орієнтація;
- *пріоритет науково пізнання світу*, техногенне ставлення до природи як засобу задоволення потреб технічного, а не духовного характеру;
- *мозаїчність української культури*;
- *різниця культурної ситуації столиці і провінції*. Сучасна культура – є відбитком інформаційного суспільства, тому відслідковувати культурні процеси можуть ті, хто має більш повний доступ до джерел інформації;
- *відставання вітчизняної культури у технологічній сфері*;
- *глобалізаційні процеси*, що загрожують повним зникненням багатьох традиційних галузей української культури.

Український народ має багату й самобутню культуру. Однак протягом століть її відтісняли на периферію суспільного буття та людської свідомості. Нині ж відбувається складний і суперечливий процес повернення українського суспільства до свого культурного «Я». У час переходу суспільства від тоталітарного до демократичного ладу держава покликана забезпечити реальну свободу творчості, матеріально-фінансову підтримку справжнім талантам, творцям національно-культурної духовності, одночасно сприяти формуванню нової культурної інфраструктури, що відповідала б умовам ринкової економіки, принципам демократії та громадянського суспільства.

Відроджена, демаргіналізована українська культура в усій повноті й різноманітності її компонентів, збагачена здобутками світової культури і світового життя, **має стати основою дальшого державницького й економічного прогресу України.**